

Juomisen ritualistiset ja yksilölliset motiivit ja niiden yhteys humalaan 2000-luvun Suomessa

JUKKA TÖRRÖNEN & JANNE HÄRKÖNEN

Suomessa humalahakuisen juomiskulttuurin on odotettu vähitellen hiipuvan. Tutkimukset kuitenkin osoittavat, että humala ei ole hävinnyt vaan pikemminkin levinnyt ja yleistynyt. Samalla juomista perustellaan vain harvoin humalan hakemisena. Artikkelin kuvailee tätä paradoksia: se osoittaa, millaiset juomisen motiivit ovat tänä päivänä Suomessa yleisiä ja miten ne ovat yhteydessä humalaan.

.....

Johdanto

Tutkimme artikkelissa juomisen motiiveja ja niiden yhteyttä humalaan 2000-luvun Suomessa. Motiivien analyysia on pidetty tärkeänä tutkimuskohteena, sillä ne määrittelevät ja ennakoivat toiminnan luonnetta ja tarjoavat syynkaltaisia perusteluja sille. Enemmistössä tutkimuksia juomisen motiiveja on analysoitu kyselytutkimusaineistolla. Motiiveja on tutkittu joko yksilön sisäisiä psykologisia prosesseja ilmentävinä indikaattoreina (Cox & Klinger 1988) tai perusteluina, joilla haastattelut tekevät juomisestaan kulttuurisesti mielekäästä toimintaa (Mäkelä 1969; Partanen 1985). Juomisen motiiveista on tehty myös laadullisia analyysieja. Nämä tutkimukset ovat olleet kuvailevia tai kokeilevia (esim. Lo & Globetti 2000) tai perustuneet moninaiisiin teorioihin, kuten funktionalistiseen näkökulmaan (Boys & al. 2001) tai rituaaliperspektiiviin (Törrönen & Maunu 2005).

Lähestymme artikkelissa juomisen motiiveja rituaali- ja yksilönäkökulmista käyttämällä sekä tilastollista että laadullista aineistoa.

Suomi tarjoaa ilmaisuvoimaisen kontekstin tarkastella juomisen motiiveja ja niiden yhteyttä humalaan. Suomi oli 1960-luvulle saakka maa, jossa yli puolet väestöstä asui maaseudulla. Sen jälkeen Suomi modernisoitui poikkeuksellisen nopeasti. 1980-luvulla Jussi Simpura ja Juha Parta-

nen (1985, 217) esittivät hypoteesin suomalaisten juomatapojen ”sivilisoitumisesta”. He olettivat, että modernisoitumisen seurauksena humalan hakeminen humalan itsensä vuoksi korvautuu juomatavoilla, joissa juomiseen suhtaudutaan instrumentaalisemmin: juominen saa alistaisen aseman suhteessa muihin toimintoihin, ja alkoholin käytössä alkavat korostua yksilöllinen nautinto ja symboliset merkitykset. Viimeaikaiset tutkimukset kertovatkin, että juomista motivoidaan tänä päivänä muilla asioilla kuin humalalla itsellään (Huhtanen & Raitasalo 2010). Samalla runsaasta kertajuomisesta on kuitenkin tullut yleisempää sekä miesten että naisten keskuudessa (ks. esim. Mäkelä & al. 2010). Artikkelin pyrkii tuomaan valoa tähän paradoksiin. Voisi olettaa, että kun runsaasta kertajuomisesta on tullut yleisempää, myös juomisen motivointi humalan hakemisena olisi muuntunut neutraaliksi juomisen perusteluksi. Koska tutkimukset kertovat kuitenkin päinvastaista, on tärkeää kysyä, millä tavoin juomisen motiivit ovat yhteydessä humalaan: millaiset juomisen motiivit toimivat Suomessa kiertoilmauksina humalalle ja millä tavoin ne silloin ennustavat juomisen kehittymistä humalahakuiseksi tapahtumaksi?

Artikkeli etenee siten, että aluksi selostamme teoreettiset lähtökohdamme esittelemällä rituaaliperspektiivin ja yksilönäkökulman mainituissa

järjestyksessä. Tämän jälkeen kuvailemme käyttämämme aineistot ja menetelmät sekä tarkennamme tutkimuskysymyksemme. Seuraavaksi analysoimme aineistot ensiksi rituaaliperspektiivistä ja sitten yksilönäkökulmasta. Lopuksi keskustelemme tuloksista, reflektioimme kahden käyttämämme näkökulman etuja ja rajoitteita motiivien tutkimisessa ja ehdotamme, kuinka näkökulmat voi hedelmällisesti yhdistää tulevilla tutkimuksissa.

Juomisen motiivien analysoiminen rituaaliperspektiivistä ja yksilönäkökulmasta

Rituaaliperspektiivi

Jukka Törrösen ja Antti Maunun tekemä tutkimus (2006) osoittaa, että kun tutkittavat kertovat heidän viimeisestä juomiskerrastaan omin sanoin, he orientoituvat juomiseen sosiaalisesti säädetyinä, ritualistisena toimintana. Tämä havainto kumpusi nuorten aikuisten (23–35-vuotiaiden) kirjoittamien päiväkirjojen (N = 60) analyysistä. Kirjoittajat edustivat uusien tieto- ja palvelutyön alojen työntekijöitä. Heitä pyydettiin kuvaamaan kaikki ravintolakäyntinsä ja juomiskertansa tarinamuodossa vähintään kahden kuukauden ajalta (N = 1 022) sekä ennakkotarinaan, jossa he luonnehtivat odotuksiaan tulevasta illasta, että toteutuneena tarinana, jossa he kertoivat, miten tapahtumat alkoivat, etenivät ja päättyivät.

Tutkimuksessa motiivit määriteltiin elementeiksi, ”sosiaalisiksi instrumenteiksi”, jotka tilanteisesti ”välittävät” toimintaa, perustelevat sitä, säätelevät sen kulkua ja vihjaavat, mihin suuntaan toiminta tulee etenemään (Mills 1940). Määritelmän mukaan samalla näyttämöllä toteutuvan toiminnan luonne voi vaihdella sen mukaan, millaisin motiivein toimijat siinä suuntautuvat toimintaansa (Goffman 1974).

Kun Törrösen ja Maunu (2006) analysoivat päiväkirja-aineiston tällä motiivimääritelmällä, he tunnistivat seitsemän kategorian motiivityypologian. Analyysi toi esiin, että nuoret aikuiset motivoivat juomistaan tyypillisesti osana erilaisia sosiaalisia rituaaleja ja vain harvoin yksilöllisenä toimintana.

Seitsemän kategorian motiivityypologia on seuraavanlainen:

- 1) Kumppanuusrituaalit: miesten/naisten ilta, ystävien ilta, pariskuntailta, perhe-/sukujuhla, kotikutsut, työtapahumat/työporukan ilta,

harrastusporukan ilta, kanta-asiakasilta, pikkujoulut.

- 2) Irtiotto arjesta: bilettäminen, baari-/terassikierros, viikonlopun juhlinta, loma/vapaapäivän juhlinta, pohjien otto ravintolaan tai yökerhoon siirtymiseksi.
- 3) Oheistoiminnoilla motivointi: ruokailu, grillailu, ruuanlaitto, saunailta, ottelun tm. seuraaminen tv:stä, seurapeli-ilta, levyraati.
- 4) Siirtymärituaalit: synttärarit, valmistujaiset, tuparit, muutto, kihlajaiset, polttarit, häät, varpajaiset, läksiäiset.
- 5) Kalendaarirituaalit: vappu, juhannus, joulukuusi, uusivuosi, pääsiäinen.
- 6) Festivaalirituaalit: risteily, regatta, mökkireissu, kesäfestari.
- 7) Yksilöllinen motivointi: mielialan lääkintä, taudin parantelu, krapulan lievittäminen, palkinto tehdystä työstä.

Silloin kun nuoret aikuiset motivoivat juomisensa kumppanuusrituaaliksi (1), sitä ohjaa sosiaalisten verkostojen, ystävyysuhteiden tai parisuhteen vahvistaminen. Perusteltaessa juominen taas irti otoksi arjesta (2) juomista motivoidaan vastapainona arjen ja työn kiireille tai rutiineille. Oheistoiminnoilla motivoituneissa (3) juomiseen suuntaudutaan osana muuta sosiaalista toimintaa, kuten saunailtaa, ruokailua, grillailua, keikan seuraamista ja peli-iltaa. Kun juominen kehystetään siirtymärituaaliksi (4), hakeudutaan juhlimaan jonkun henkilön iän, aseman tai kotipaikan muuttumista (ks. Apo 2001; Bell 1997, 94–102). Kalendaarirituaaleilla (5) ja festivaalirituaaleilla (6) perustellaan päiväkirjoissa kaikkein humalahakuisinta, karnevalistisia piirteitä saavaa juomista (Bah-tin 1968). Kalendaarirituaaleista erityisesti vappu, juhannus ja uusivuosi sekä festivaalirituaaleista risteilyt ja erilaiset kesätapahumat voivat ennustaa juomisen yltymistä rankaksi ja pitkäkestoiseksi ryöpyämisiksi. Kaikki kuusi edellä kuvattua juomisen motiiviryhmää orientoivat juomista sosiaalisiksi toiminnaksi. Niiden rinnalla esiintyy myös juomisen yksilöllistä motivointia (7), jolloin alkoholin käyttöä perustellaan negatiivisen mielentilan lääkintänä, krapulan paranteluna, flunssan torjuntana, palkintona hyvin tehdystä työstä tai mielihyvän lähteenä (Törrönen & Maunu 2006).

Nuoret aikuiset kuvaavat päiväkirjoissaan sekä arkisia että humalahakuisia juomistilanteita. Arkiset tilanteet liittyvät yhden ottamiseen päivän lomassa tai viinin nauttimiseen ruokailun yhte-

ydessä, eikä niille esitetä erityisempiä perusteluja. Arkisissa tilanteissa juomiseen orientoidutaan suorasukaisesti yhden motiivin varassa, esimerkiksi juominen perustellaan oheistoiminnaksi, pieneksi pistäytymiseksi baariin tai osaksi kumppanuusrituaalia. Sen sijaan humalahakuisia juomistilanteita motivoidaan lukuisilla toisiinsa limittyvillä perusteluilla.

Nuoret aikuiset kuvaavat päiväkirjoissaan runsaasti humalahakuisia juomistilanteita mutta eivät esitä humalan tavoittelua päällimmäiseksi motiivikseen juoda. Humalaa motivoidaan päiväkirjoissa ennen kaikkea seurallisuuteen liittyvillä perusteluilla, ja alkoholin rooli tässä on siirtää juhlijat samalle aallonpituudelle, tiivistää juhlijoiden keskinäistä yhteenkuuluvuuden tunnetta ja pitää ryhmän yhteishenkeä yllä (Törrönen & Maunu 2006). Tavallisimmin nuorten aikuisten suosima bilehumala ajoittuu perjantaihin, lauantaihin, arkipyhän aattoon tai loma-aikaan, ja se perustellaan tyypillisimmin motiiveilla, jotka liittyvät kumppanuusrituaaleihin, arjesta irtiottoihin, oheistoimintoihin ja siirtymärituaaleihin. Se eroaa karnevalistisesta humalasta tai herooisesta humalasta (Partanen 1992), jossa juominen on rankempaa ja juomista usein motivoidaan kalendari- tai festivaalirituaalina. Herooinen humala on päiväkirjoissa vain harvoin esiintyvä juomistilanne (Törrönen 2005) toisin kuin seurallinen bilehumala, joka esiintyy päiväkirjoissa viikonlopun normaalina hauskanpidon aktiviteettina (Törrönen & Maunu 2006).

Yksilönäkökulma

Kyselytutkimuksissa juomisen motiiveja on tutkittu valmiiden vastausvaihtoehtojen kehyksessä. Kyselytutkimuksia on viime aikoina hallinnut niin sanottu alkoholinkäytön motivointimalli (*the motivational model of alcohol use*, Cox & Klinger 1988). Se kehitettiin 1980-luvun lopulla hoitotutkimuksen yhteydessä, minkä jälkeen sitä ryhdyttiin soveltamaan pääasiassa nuorten juomismotiivien tutkimiseen (esim. Kuntsche & al. 2005). Juomisen motiivit määriteltiin juomista koskeviksi odotuksiksi ryhmittelemällä ne seuraaviin neljään kategoriaan: yksilö juo 1) *tehostaakseen positiivisia tunteitaan tai hyvinvointiaan*, jolloin juomista orientoivat sisäiset psykologiset motiivit (*enhancement* = tehostaminen); 2) *saadakseen sosiaalisia palkintoja*, jolloin juomista raamittavat ulkoiset sosiaalisuuteen liittyvät motiivit (*social* = sosiaalinen); 3) *heikentääkseen negatiivisia tunteitaan*,

jolloin juomista määrittävät sisäiset selviytymiseen liittyvät motiivit (*coping* = selviytyminen); tai 4) *välttääkseen sosiaalista torjuntaa*, jolloin juomista säätelevät ulkoiset yhdenmukaisuuden paineeseen liittyvät motiivit (*conformity* = mukautuminen).

Koska alkoholinkäytön motivointimalli kehitettiin alkoholin ongelmakäytön tai nuorten juomista koskevista odotuksien tutkimiseen, sen soveltaminen koko väestön juomismotiivien tutkimiseen on ongelmallista. Siksi käytämme tutkimuksessa juomisen motiiveista laajempaa määritelmää, jossa motiivien ei oleteta liittyvän ainoastaan positiivisten tunteiden tehostamiseen, seurallisuuteen, ikävien asioiden lievittämiseen tai ryhmäpaineeseen mukautumiseen vaan myös toimintoihin kuten ruokailuun, janon sammuttamiseen, humalan hakemiseen tai arkisiin rutiineihin.

Yhdeksän kategorian motiivitypologia on seuraavanlainen:

Join...

- 1) janoon
- 2) juoman maun vuoksi tai ruuan kanssa
- 3) kumppanin tai seuran haun helpottamiseksi
- 4) rentoutuakseni tai palkitakseni itseäni
- 5) piristykseksi, mielialani kohottamiseksi tai unohtaakseni arkiset huolet
- 6) tunnelmaan pääsemiseksi
- 7) humalaan pääsemiseksi
- 8) lääkkeeksi
- 9) ei erityistä syytä, kuului tilanteeseen.

Edellinen motiivisanasto jäsentää juomista ensinnäkin sisäisten ja ulkoisten motiivien vastakkainasettelussa. ”Ei erityistä syytä, kuului tilanteeseen” ilmentää juomisen motivoitumista ulkoisista syistä. Loput kahdeksan motiivia taas kuvaavat juomisen jäsentymistä sisälähtöisin perusteluin. Toiseksi motiivisanasto kuvastaa juomisen perustelua joko sosiaalisesti tai yksilöllisesti orientoituneeksi toiminnaksi. ”Ei erityistä syytä, kuului tilanteeseen”, ”tunnelmaan pääsemiseksi” ja ”kumppanin tai seuran haun helpottamiseksi” indikoivat juomiseen suuntautumisessa sosiaalisia аспекteja, muut viisi motiivia kuvittavat juomista toiminnaksi, jossa korostuvat yksilölliset tarpeet, tarkoitusperät tai mieltymykset. Lisäksi motiivisanastolla on yhtymäkohtia alkoholinkäytön motivointimalliin (Cox & Klinger 1988). ”Ei erityistä syytä, kuului tilanteeseen” sekä ”tunnelmaan pääsemiseksi” ilmentävät juomisen mukautumista tilanteeseen tai ryhmän odotuksiin (*conformity*), ”rentoutuakseni tai palkitakseni itseäni” ilmaisee

juomisen suuntautumista positiivisten tunteiden tehostamiseen (*enhancement*) ja ”join piristykseksi, mielialan kohottamiseksi tai unohtaakseni arkiset huolet” kuvastaa juomisen orientoitumista itselääkintään, selviytymiseen (*coping*).

Yhdeksän kategorian motiivisanasto on kehitetty suomalaisessa kyselytutkimusperinteessä. Tässä traditiossa motiiveja on pidetty kompleksisina ja vaikeasti tutkittavina asioina (Partanen 1985). Ensinnäkin toimijat eivät ole aina itse tietoisia omista motiiveistaan. Toiseksi haastattelutilanne vaikuttaa siihen, miten ihmiset ilmaisevat motiivejaan. Lisäksi juomisen motiivit risteytyvät monimutkaisella tavalla alkoholinkäytölle ulkopuolisiin motiiveihin (ks. Simpura & Partanen 1985, 217), mitä seitsemän kategorian motiivitypologia edellä kuvastaa.

Suomalaisessa tutkimusperinteessä juomisen motiiveja onkin tavallisesti tarkasteltu alkoholinkäytön kulttuurisina rationalisointeina (Mäkelä 1969, 2). Ne eivät niinkään viittaa yksilöllisiin motiiveihin vaan pikemminkin kulttuurissa tarjolla oleviin tapoihin oikeuttaa omaa alkoholinkäyttöä, joita haastateltava haastattelutilanteessa pitää soveliaina tai sopimattomina sen mukaan, mikä on hänen suhteensa alkoholiin ja elämäntilanteensa (Partanen 1985).

Kysymyksenasettelu, aineistot ja menetelmät

Kyselytutkimukset kertovat, että juomisen perustelut ovat Suomessa historiallisesti muuttuneet. Kun verrataan perusteluja vuosina 1968 ja 1984, huomataan, että alkoholikäytön motiivien kulttuurinen repertuaari laajentui ja yleistyi (Partanen 1985, 185). Naisilla lisääntyi juomisen perustelu arkiharmien unohtamisena, hyvälle tuululle tulemisena, rentoutumisena ja kunnon kännin hankkimisena. Miehillä taas lisääntyi juomisen motivointi sekä kännin hankkimisena että vastakkaiseen sukupuoleen ja muihin ihmisiin tutustumisen helpottajana. 2000-luvulle tultaessa juomista motivoidaan ennen kaikkea seurallisuudella ja rentoutumisella. Myös ruokajuomisesta on tullut tärkeä motiivi ennen kaikkea korkeammin koulutettujen keskuudessa (Huhtanen & Raitasalo 2010, 236, 246). Lisäksi miesten ja naisten juomismotiiveissa on havaittavissa lähentymistä.

Tutkimme artikkelissa, millaisin motiivein suomalaiset tänä päivänä perustelevat juomistaan ja

miten motiivit vaihtelevat iän, sukupuolen ja koulutustaan mukaan. Aineistomme koostuu ensinnäkin vuonna 2008 toteutetun *Juomatapatutkimuksen* avokysymyksestä, joka esitettiin Suomen väestöä edustavalle osaotokselle (n = 559, vastausprosentti 67,2; täysi-ikäisten n = 521) seuraavasti: ”Tutkijat eivät ole varmoja, että he saavat edellä esitetyillä kysymyksillä ja niihin annetuilla valmiilla vastausvaihtoehdoilla esiin Teidän oman kokemuksenne tästä alkoholin käyttötilanteesta. Siksi Teitä pyydetään vielä kuvailemaan – lyhyesti omin sanoin – tätä alkoholin käyttökertaanne ja mitä sen aikana tapahtui.” Tämän jälkeen haastattelija pyysi lupaa kuvauksen digitaaliseen nauhoittamiseen. Kenttätöön toteuttanut Tilastokeskus litteroi sekä anonymisoi haastattelumateriaalin.

Avokysymys esitettiin ns. käyttökertakartoituksen yhteydessä, jossa vastaajia pyydettiin arvioimaan, kuinka monta annosta he tässä kyseisessä alkoholin käyttötilanteessa joivat ja kuinka kauan juomistilanne kesti. Tämän lisäksi tutkimuksen terveyttä kartoittavassa osiossa pyydettiin ilmoittamaan paino. Näitä tietoja käytettiin veren alkoholipitoisuutta estimoivassa Widmarkin laskukaavassa, joka perustuu sukupuolispesifiin kerrotimeen, annosten määrään, juomisen kestoon ja vastaajan painoon. Näin muodostettu arvio kertoo, kuinka humalahakuinen viimeisin alkoholin käyttötilanne oli ja mahdollistaa sen päättelyn, mitkä juomisen motiivit ovat vahvimmin yhteydessä humalahakuisuuteen.

Lisäksi alkoholin käyttökertakartoitus sisälsi yhdeksän motiivin kysymyspatteriston (ks. edellä), joka avokysymyksestä poiketen esitettiin koko otokselle (n = 2 725, vastausprosentti 73,6; täysi-ikäisten n = 2 591). Siinä juomisen motiiveja kartoitettiin kysymällä: ”Mistä syystä itse nautitte alkoholia tässä tilanteessa? Valitkaa mielestänne tärkein syy”, minkä jälkeen esitettiin yhdeksän vastausvaihtoehtoa. Kysymyspatteri esitettiin koskien viimeisimpiä käyttökertoja. Kartoitettujen käyttökertojen lukumäärä vaihteli haastateltavan juomistiheyden mukaan siten, että esimerkiksi päivittäin juovien osalta kartoitettiin viimeisen viikon käyttökerrat, kun taas kerran viikossa juovien osalta kysyttiin viimeisten neljän viikon käyttökerrat (ks. tarkempi menetelmäkuvaus Huhtanen & al. 2009). Näin täysi-ikäisten vastaajien käyttökertoja saatiin kartoitettua yhteensä 8 732.

Tulosten esittely etenee seuraavasti: ensiksi analysoimme rituaaliperspektiiviä soveltamalla avovastausaineiston (n = 521), jonka koodasimme

käyttämällä päiväkirja-aineiston analyysissa tunnistettuja motiivikategorioita. Luimme jokaisen alkoholin käyttökertakuvauksen huolella läpi sen tunnistamiseksi, millä tavoin juomista siinä motivoidaan: oheistoimintona, kumppanuusrituaalina, yksilörituaalina, irtiottona arjesta, siirtymärituaalina, kalendaarirituaalina, festivaalirituaalina tai jonakin muuna aktiviteettina. Kuvioiden 1, 2 ja 3 tulokset perustuvat tälle koodaukselle.

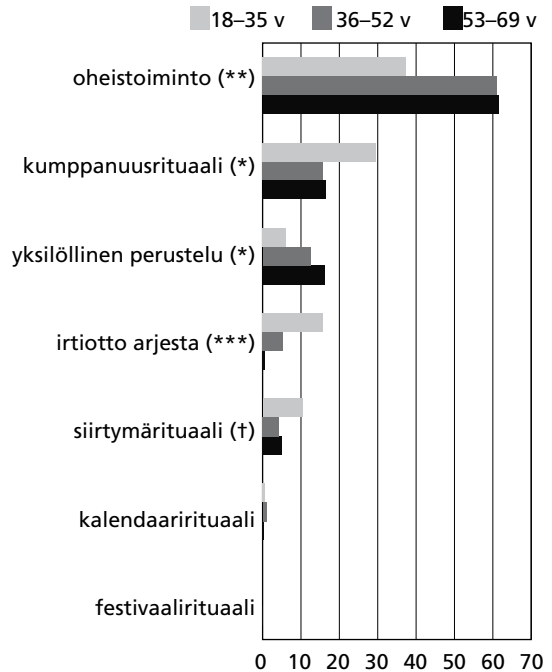
Toiseksi analysoimme yksilönäkökulmaa soveltamalla yhdeksän motiivin kysymyspatteriston tuottamaa aineistoa. Tarkastelemme, miten ennalta annettujen motiivien käyttö juomisen perusteluina vaihteli iän, sukupuolen ja koulutuksen mukaan. Tulosten riippumattomuutta sukupuolesta ja iästä testattiin logistisilla regressioanalyysillä. Kutakin motiivikategoriaa mallinnettiin erikseen SAS-tilasto-ohjelman surveylogistic-proseduurilla ja kussakin analyysissä taustamuuttujan (ikäryhmä, sukupuoli, koulutusryhmä) ohessa vakioitiin sekä sukupuoli että ikä. Kaikkia muuttujia käsiteltiin kategorisina, lukuun ottamatta ikää, jota käsiteltiin jatkuvana muuttujana niissä analyyseissa, joissa ikäryhmä ei ollut erillisenä tarkastelun kohteena. Analyysissä käytettiin surveylogistic-proseduurin cluster-optiota (arvo: havaintonumero), joka ottaa huomioon käyttökerta-aineiston sisäkorreloituneisuuden (yksittäiset juomiskerrat eivät ole riippumattomia, sillä käyttökertakartoituksen yhteydessä yksi vastaaja saattoi kuvata useita juomiskertoja). Tulokset painotettiin Tilastokeskuksen toimittamilla painokertoimilla, jotka korjaavat vastanneiden osuutta vastaamaan otoksen alue-, sukupuoli- ja ikäjakaumaa. Lisäksi painona käytettiin vastaajan juomistiheyttä, joka korjaa kartoitettujen käyttökertojen jakaumaa suhteessa arvioituun vuosittaiseen käyttötiheyteen.

Kolmanneksi analysoimme juomismotiivien yhteyttä humalaan vertaamalla juomismotiiveja estimoituun veren alkoholipitoisuuteen sekä rituaaliperspektiivistä (taulukko 1) että yksilönäkökulmasta (taulukko 2).

Tulokset

Juomisen motiivit viimeisintä alkoholin käyttökertaa kuvaavissa avovastauksissa

Avovastausten analyysi osoittaa, että koko väestöä edustavat haastateltavat käyttävät samoja motiivikategorioita juomisensa perustelemiseen kuin päiväkirjan kirjoittajat, jotka olivat nuoria aikuisia.

Kuvio 1. Viimeisimmän käyttökertakuvauksen motiivi 7-kategorisessa motiivitypologiassa eri ikäryhmissä (%; $n = 521$) (* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,0001$; $tp = 0,074$).

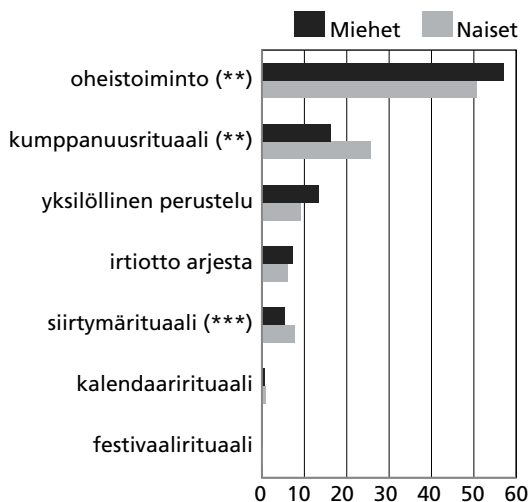
sia. Avovastauksista ei nouse esiin uusia motiivikategorioita. Esimerkiksi seuraava avovastaus 1 konkretisoi, kuinka alkoholin käyttö perustellaan oheistoiminnaksi ja avovastaus 2 taas illustroi, kuinka juomista motivoidaan irtiotoiksi arjesta.

Olin eilen illalla saunassa ja saunasta tultua join ihan normaalisti yhden keskioluen. Normaaliin tapaan. (1)

Elikä me lähdimme porukalla katsomaan konserttia paikalliseen yökerhoon. Otimme kotona olutta ennen kuin tapasimme nämä ystävät. No, sitten tavattiin heidän, heidän kokoontumispaikassaan ensin jossain talleilla. Ja tota, siellä oltiin vähän aikaa, ja siinäkin otettiin yks tai kaks olutta. Ja sitten mentiin tonne yökerhoon. Oisko siellä nyt sitten pari olutta tullut juotua siinä sitten. Siinäpä se. Ei sen kummempia. (2)

Nämä kaksi avovastausta ovat myös esimerkkejä siitä, kuinka haastateltavat pyrkivät haastattelutilanteessa perustelemaan omaa juomistaan myönteisessä valossa, sovinnaisesti toimintana suhteessa kulttuurisesti hyväksyttyihin motiiveihin. Monissa avovastauksissa juomista perustellaan kuvaamalla alkoholin käyttö normaaliksi, tyypilliseksi, tavalliseksi, ”ei sen kummemmaksi” tai tilanteeksi, jossa ”ei mitään erikoista tapahtunut”.

Vaikka koko väestö perustelee juomistaan samoilla motiiveilla kuin nuoret aikuiset, motiivien

Kuvio 2. Miesten ja naisten viimeisimmän käyttökertakuvauksen motiivi 7-kategorisessa motiivityypologiassa (% , n = 521) (**p < 0,01; ***p < 0,0001).

yleisyys kuitenkin vaihtelee iän mukaan. Kuvios-
ta 1 näemme, että aikuiset ja keski-ikäiset vastaa-
jat motivoivat alkoholinkäyttöä useammin oheis-
toiminnoilla tai yksilöllisellä perustelulla kuin nuor-
ret, jotka puolestaan perustelevat alkoholinkäyt-
töään muita ikäryhmiä useammin siirtymärituaa-
lilla, irtiotolla arjesta tai kumppanuusrituaalilla.

Juomismotiivien yleisyys on miehillä ja naisil-
la melko samankaltainen, kuten kuvios-
ta 2 käy
ilmi. Tilastollisesti merkitsevät erot liittyvät juo-
misen perusteluihin oheistoiminnoilla, kumppa-
nuusrituaaleilla ja siirtymärituaaleilla. Vaikka erot
ovat pieniä, ne osoittavat, että naiset ovat taipu-
vaisempia oikeuttamaan juomistaan kulttuurises-
ti vahvoilla rituaaleilla kuin miehet, jotka perus-
televat juomistaan enemmän yksilöllisesti ja osana
muuta toimintaa.

Juomismotiiveissa on havaittavissa myös koulu-
tustaustaan liittyviä eroja (kuvio 3). Keskitasoisest-
ti koulutetut motivoivat juomistaan ennen kaik-
kea oheistoiminnoilla (70 % kaikista kategoriois-
ta). Yksilöllinen perustelu ja irtiotto arjesta ovat
taas yleisempiä vähiten koulutetuilla.

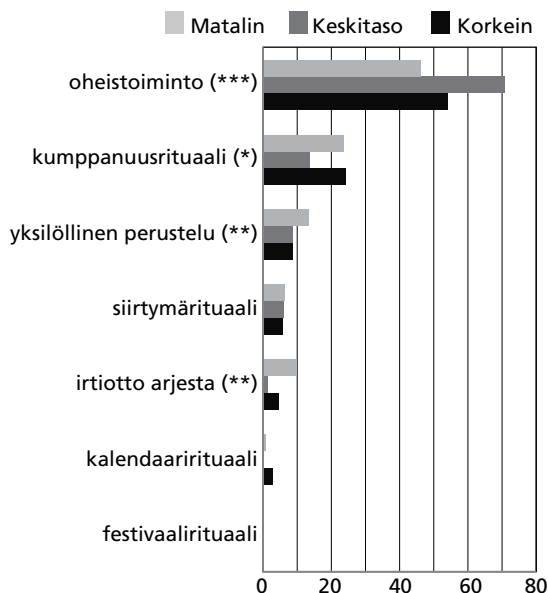
On kiinnostavaa, että haastateltavat eivät vii-
meistä juomiskertaa kuvaavissa avovastauksissaan
motivoi juomistaan humalan tavoittelemisena.
520 käyttökertakuvauksessa vain seitsemässä (1,3
% koko aineistosta) kuvaillaan eksplisiittisesti, et-
tä juominen johti humalaan.

Avovastausten tarkempi analyysi kuitenkin
osoittaa, että humalalla on viimeisimmässä käyttö-
kerrassa ollut tärkeä rooli. Ensinnäkin humalan te-

kee avovastauksissa läsnä olevaksi alkoholinkäytön
kuvaaminen tapahtumakulkuna, jossa aluksi juo-
daan kotona tai tuttavien luona pohjia ja siirrytään
sitten ravintolaan tai yökerhoon jatkamaan juo-
mistä. Illan kuvaaminen kahtena pääjaksona ku-
vastaa juomisen perustelua irtiotoksi arjesta, jossa
aloittelujakso pohjustaa siirtymää arjesta toiseen
todellisuuteen, humalan maailmaan (Törrönen &
Maunu 2006). Edellä avovastaus 2 on esimerkki
tällaisesta juhlimisen peruskaaresta.

Toiseksi humalan läsnäoloa juomiskertakuvauk-
sessa tuovat esille viittaukset räihinointiin, arvaa-
mattomaan käytökseen, muistinmenetykseen, ok-
sentamiseen tai tavaroiden hukkaamiseen (vrt.).
Esimerkiksi avovastauksessa 3, jossa juomista mo-
tivoidaan kumppanuusrituaalina, humalan läsnä-
olo voidaan päätellä ilmauksesta ”ja sitten oli ki-
vaa, ja kaverilla hävisi laukku sillä reissulla vie-
lä”. Avovastauksessa 4 humalan läsnäolon tuo taas
esiin paitsi juomisen motivointi irtiottona arjesta,
joka sisältää kaksi pääjaksoa, myös niiden johta-
minen käsikähmään ja poliisilaitokselle.

Aloitettiin illalla kaheksan aikaan. Oltiin kavereitten
kanssa, ja istuin siinä poikakaverin kyydissä, ja ajeltiin
se koko aika ja sitten juotiin kaljaa. Ja sitten oli kivaa, ja
kaverilta hävisi laukku sillä reissulla vielä, mut onneksi
sai sen takasin. Ja sitten kello olikin kaks yöllä, kun lä-
hettiin nukkua. (3)

Kuvio 3. Viimeisimmän käyttökertakuvauksen
motiivi 7-kategorisessa motiivityypologiassa eri
koulutusryhmissä. (% , n=521) (*p < 0,05; **p
< 0,01; ***p < 0,0001).

Taulukko 1. Viimeisimmän juomiskerran keskimääräinen veren alkoholipitoisuus (promillea) ikäryhmittäin 7-kategorisessa typologiassa

	n	kaikki	Ikä		
			18–35	36–52	53–69
1. Oheistoiminto **	223	0,37	0,38	0,39	0,31
2. Kumppanuusrituaali*	126	0,77	0,79	0,72	0,83
3. Siirtymärituaali †	71	0,85	1,32	0,39	0,51
4. Irtiotto arjesta ***	46	1,46	1,71	1,06	0,19
5. Yksilöllinen perustelu *	42	0,49	0,49	0,66	0,27
6. Kalendaarirituaali	12	0,44	1,23	0,17	0,13
7. Festivaalirituaali	1	-	-	-	3,42

län sukupuolivakioitu p-arvo: *p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,0001; †p = 0,074; (n=521).

Eli ystävien kanssa päätettiin viettää iltaa. He tuli tänne minun kotiini ja täällä sitten juotiin siideriä ja olutta. Ja, ja sit kun oli, oli tarpeeks mukava tunnelma, niin lähdettiin sitten ihan paikalliseen, paikalliseen ravintolaan. Ja siellä jatkettiin sitten iltaa juomalla ja tanssimalla. Ja lopputulos oli sitten se, että tultiin ravintolasta ulos, ja minun ystäväni ruvettiin sitten haukkumaan. Ja mä lähdin sitten puolustamaan tätä ystävääni, ja lopputulos oli se, että löysimme itsemme poliisilaitokselta, koska meillä oli tullut sitten ihan tällasta käsikähmää näitten haukkujien kanssa. Elikkä normaalisti en käyttäydy mitenkään väkivaltaisesti, mutta tässä tilanteessa sitten paloi pinna. (4)

Kolmanneksi humalan läsnäolo saadaan näkyväksi verrattaessa avovastauksessa esiintyviä juomisen motiiveja viimeisimmän juomiskerran estimoituun veren alkoholipitoisuuteen. Osoittautuu, että haastateltavista 17,4 prosenttia (n = 96) joi yli promillen humalaan ja 11,2 prosenttia (n = 58) lievään hiprakkaan (0,50–0,99 promillea). Ikäryhmittäin tarkasteltuna 49 prosenttia 18–35-vuotiaiden, 26 prosenttia 36–52-vuotiaiden ja 13 prosenttia 53–69-vuotiaiden juomakerroista oli ollut humalahakuisia.

Taulukossa 1 on esitetty, mikä on estimoitu keskimääräinen veren alkoholipitoisuus yhtäältä eri ikäryhmissä ja toisaalta eri motiiviulottuvuuksissa. Näemme, että irtiotoilla arjesta, siirtymärituaaleilla ja kalendaarirituaaleilla on nuorten keskuudessa yhteys humalaan, mikä iän myötä heikkenee. Nuoruusiän ylittäneillä ne eivät ennusta yhtä merkää iltaa kuin nuorilla.

Kaiken kaikkiaan avovastausten juomiskertakvausten analyysi vahvistaa aikaisemmat tutkimustulokset siitä, että juominen motivoituu Suomessa ennen kaikkea seurallisuuteen liittyvillä asioilla (Huhtanen & Raitasalo 2010, 238). Tässä mieles-

sä alkoholin yhdistymistä sosiaalisuuteen voidaan pitää suomalaisessa kulttuurissa normina. On kiinnostavaa, että kansainvälisissä tutkimuksissa juomiseen orientoituminen sosiaalisilla motiiveilla implikoi alkoholin kohtuukäyttöä (Kuntsche & al. 2005, 855), mutta Suomessa sosiaalisilla motiiveilla perustellaan usein myös humalahakuista juomista. Näin Suomessa sosiaalisuus näyttää olevan avoin ja salliva humalalle, vaikkakin haastattelutilanteessa juomisen motivointia humalahakuisena toimintana kuitenkin kartetaan. Tämän valossa humalalla on suomalaisessa kulttuurissa yhä moraalisesti ambivalentti asema. Kaverien seurassa humalalla voidaan usein kehuskella (Demant & Törrönen 2011), mutta tuntemattomien kesken se näyttää olevan sensitiivinen, moraalisesti latautunut aihepiiri.

Juomisen motiivit yhdeksän kategorian kehyksessä

Motiivien tutkiminen tutkijan antamien kategorioiden varassa tuottaa erilaista tietoa motiiveista kuin niiden jäljittäminen tulkitsemalla avovastauksia. Edellisen luvun analyysimme osoittaa, että haastateltavien omin sanoin kuvaamissa juomiskerroissa korostuu juomisen rituaalinen luonne osana erityyppisiä sosiaalisia rituaaleja. Nuorten keskuudessa 94 prosenttia ja vanhempien keskuudessa 84 prosenttia viimeisimmistä juomiskerroista liittyvät erityyppisiin sosiaalisiin rituaaleihin (ks. kuvio 1). Näin avovastauksissa juominen jäsentyy sosiaalisesti säädellyksi, ritualistiseksi toiminnaksi.

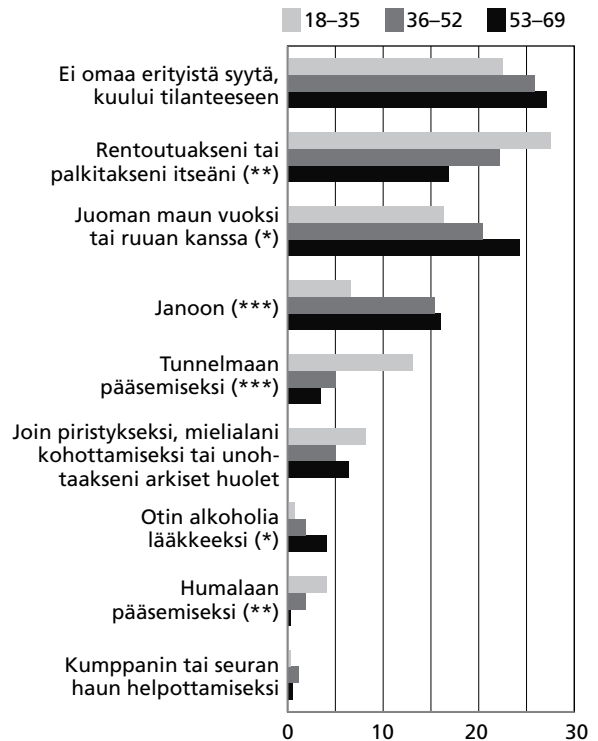
Sitä vastoin motiivien tutkiminen yhdeksän kategorian kehyksessä tuottaa tietoa, millaisin yksi-

löllisin mieltymyksiin toimijat orientoituvat näihin rituaaleihin. Tällä on omat etunsa. Kun avovastauksissa juomista motivoidaan harvoin esimerkiksi suhteessa makuun ja janoon, niiden tarjoaminen oman alkoholin käytön perusteluiksi nostaa ne etualalle neljän tärkeimmän juomista säätelevän motiivin joukkoon.

Kuviosta 4 näemme, että yleisimmäksi juomisen perusteluksi osoittautuu tästäkin näkökulmasta viittaaminen sosiaalisiin rituaaleihin ("ei erityistä syytä, kuului tilanteeseen" = 26 %). Toiseksi yleisimpänä esiintyy juomisen psykologinen motivointi rentoutumisena tai palkintoni (22 %) ja kolmanneksi yleisimpänä ilmenee juomisen yhdistäminen ruokailurituaaliin ("juoman maun vuoksi tai ruoan kanssa" = 21 %). Miehet ja naiset eivät juuri eroa motiivien yleisyyden suhteen, joskin miehet esittivät motiiviksi "janon" lähes yhtä usein kuin "maun tai ruoan vuoksi". "Join piristykseksi, mielialani kohottamiseksi tai unohtaakseni arkiset huolet", "otin alkoholia lääkkeeksi", "humalaan pääsemiseksi" ja "kumppanin tai seuran haun helpottamiseksi" ovat epätavallisimmat motiivit.

Edelleen kuviosta 4 voimme tarkastella ikäryhmittäisiä eroja, jotka logistinen regressio vahvistaa tilastollisesti merkitseviksi lähes kaikissa motiivikategorioissa. Nuoret vastaajat (18–35-vuotiaat) eroavat eniten muista ikäryhmistä, ja kvalitatiivisen tarkastelun tuloksia mukaillen heidän juomistaan motivoi muita ikäryhmiä enemmän seuralaisuuteen (tunnelmaan pääsemiseksi), humaltumiseen (humalaan pääsemiseksi) tai rentoutumiseen (rentoutuakseni ja palkitakseni itseäni) liittyvät motiivit. Vanhemmissa ikäryhmissä yleistyvät juomisen perustelut, jotka ilmaisevat enemmän yksilöllisyyttä (maun tai ruoan vuoksi, janoon, lääkkeeksi).

Kun suhteutamme motiivit juomiskerran alkoholiannosten määrään, käy ilmi, että keskimääräinen veren alkoholipitoisuus vähenee iän myötä lähes kaikissa kategorioissa. Taulukosta 2 näemme, että motiivit ennustavat humalan astetta neljällä eri tasolla: 1) motiivi "humala" on yhteydessä rankkaan juomiseen, jossa veren alkoholipitoisuus on 2 promillea tai enemmän, nuorilla jopa lähes 3 promillea. Tämä motiivi esitetään kuitenkin vain noin prosentissa kaikista kartoitetuista juomiskerroista; 2) "piristys" ja "tunnelmaan pääseminen" ovat yhteydessä selvään humaltumiseen, jossa ylittyy 1 promillen raja kaikissa ikäryhmissä paitsi ikääntyvillä; 3) "rentoutuminen", "lääkkeeksi" ja "kuului tilanteeseen" ovat yhtey-

Kuvio 4. Käyttökerta-aineiston yksilölliset motiivit 9-katerogisessa typologiassa ikäryhmittäin (%) (* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,0001$; $tp = 0,082$).

dessä keskivahvaan humaltumiseen, jossa veren alkoholipitoisuus pysyy keskimäärin välillä 0,5–0,9 promillea; 4) "jano" ja "maun vuoksi/ruoan kanssa" ovat yhteydessä vähäisimpään juomiseen, jossa yleensä ei ylitetä 0,5 promillen rajaa.

Miesten ja naisten juomismotiivit eroavat vain neljässä motiivikategoriassa, kuten kuviosta 5 on nähtävissä. Naiset motivoivat juomistaan tyypillisemmin "juoman maun vuoksi tai ruuan kanssa" ja "tunnelmaan pääsemiseksi", ja miehillä on yleisempää motivoida juomista janoon ja humalaan pääsemiseksi. On merkillepantavaa, että juomismotiivien preferenssijärjestys on sama sekä miehillä että naisilla lukuun ottamatta kahta poikkeusta: naisille "juoman maun tai ruuan kanssa" on toiseksi yleisin juomisen perustelu, kun miehille se on "rentoutuakseni tai palkitakseni itseäni".

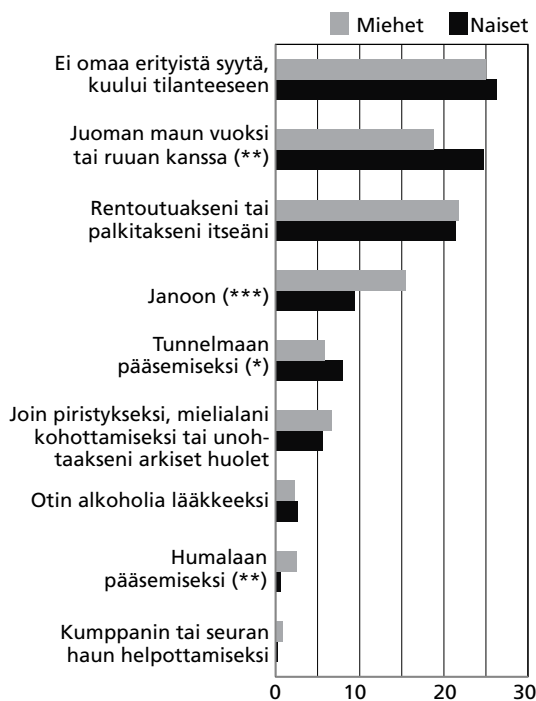
Vaikka koulutustausta ei liiemmin erottele motiiveja, kuten kuvio 6 tuo esiin, korkeammin koulutetuille on kuitenkin tyypillisempää perustella juomistaan yksilöllisyyttä korostavilla motiiveilla, esimerkiksi viittaamalla makuun alkoholin käytön syynä. Vähiten koulutetut puolestaan tuovat hiukan enemmän esille juomisen motivoitumista ul-

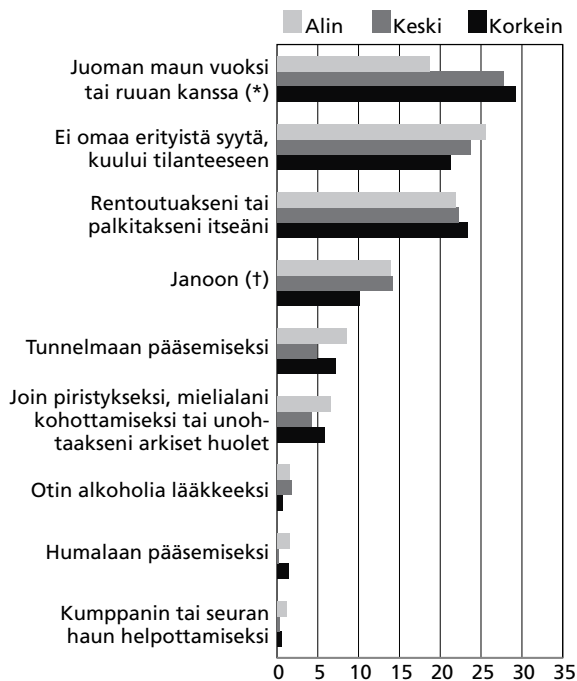
Taulukko 2. Keskimääräinen veren alkoholipitoisuus (promillea) ikäryhmittäin 9-kategorisessa motiivitypologiassa

	n	Kaikki	Ikä		
			18–35	36–52	53–69
1. Janoon ***	1 007	0,32	0,38	0,35	0,29
2. Juoman maun vuoksi tai ruuan kanssa *	1 616	0,39	0,41	0,43	0,36
3. Kumppanin tai seuran haun helpottamiseksi	36	1,41	1,05	1,68	0,97
4. Rentoutuakseni tai palkitakseni itseäni ***	1 719	0,63	0,77	0,66	0,43
5. Join piristykseksi, mielialani kohottamiseksi tai unohtaakseni arkiset huolet †	489	1,13	1,48	1,20	0,71
6. Tunnelmaan pääsemiseksi ***	841	1,28	1,56	1,06	0,92
7. Humalaan pääsemiseksi **	101	2,39	2,86	1,42	1,96
8. Otin alkoholia lääkkeeksi *	119	0,59	0,54	0,68	0,22
9. Ei omaa erityistä syytä, kuului tilanteeseen	2 316	0,70	0,88	0,71	0,58

län sukupuolivakioitu p-arvo: *p < 0,05; **p<0,01; ***p<0,0001; †p = 0,082 (n = 8 402).

Kuvio 5. Miesten ja naisten käyttökerta-aineiston yksilölliset motiivit 9-kategorisessa motiivitypologiassa (%) (*p < 0,05; **p < 0,01; *** p < 0,0001).

Kuvio 6. Käyttökerta-aineiston yksilölliset motiivit koulutusluokittain (%) *p<0,05; †p=0,076.

koapäin tulevana tilanteeseen kuuluvana asiana. Tämä koulutustasoon liittyvä ero juomisen yksilöllisissä motiiveissa viittaa siihen, että suomalaisen juomiskulttuuri ei enää ole välttämättä niin yhtenäinen kuin 1980-luvulla (Mäkelä 1985). Siinä on havaittavissa luokkaerottautumista, joka konkretisoituu keskiluokkaisena pyrkimyksenä muuntaa alkoholia ja juomista makuerottelujen taistelulentäksi (vrt. Bourdieu 1984; Purhonen & al. 2014). Tällöin alkoholin kulinaristinen arvo nousee tärkeäksi juomisen motiiviksi.

Keskustelu

Simpuran ja Partasen mukaan (1985, 217) suomalaisten suhde alkoholiin oli 1980-luvulla vielä humalakeskeinen ja yksilolotteinen. Tämä oli merkki siitä, että "[s]uomalaisen kaupunkikulttuurin luominen on vielä kesken" (mt.). He tulkitsivat humalahakuista juomatapaa maalaisen tai traditionaalisen elämänmuodon osoittimena ja kohtuujuomista kaupunkimaisen tai nykyaikaisen elämäntyylin ilmentäjänä ja esittivät, että "[s]uh-tautuminen alkoholiin muuttuu olennaisesti vasta silloin, kun alkoholi ja sen vaikutukset eivät ole itseisarvo, vaan muille tarkoituksille ja pyrkimyksille alisteinen asia" (mt.). Näin he kuvittavat suomalaisen juomiskulttuuriin lineaariseen kehityskulkuun, jossa maalaismainen juomiskulttuurimme on vähitellen muuttumassa urbaaniksi ja moderniksi, jolloin juomista alkavat luonnehtia "hedonistinen maistelu, alkoholin instrumentaaliset ja symboliset käytöt ja yksilöllinen addiktio" (Partanen 1992, 382).

Tämän tutkimuksen valossa suomalaisten suhde alkoholiin on 2000-luvulla humalamyönteinen, moniulotteinen ja vapaa-aikaan orientoitunut. Suomalaisten alkoholisuhteessa korostuvat motiivit, jotka liittyvät sosiaalisuuteen, rentoutumiseen, ruokailuun ja tilanteeseen. Alkoholin käyttöä perustellaan vain harvoin alkoholin itsensä tai sen vaikutusten vuoksi: humala ei esiinny motiivina juomiselle, mutta siihen se usein johtaa. Vaikka juomisen perusteluissa ovat lisääntyneet instrumentaaliset, symboliset ja yksilölliset orientaatiot, ei humala siinä samalla ole hävinnyt vaan pikemminkin levinnyt ja yleistynyt.

Näin suomalaisten juomista määrittää 2000-luvulla traditionaalisten ja modernien piirteiden toisiinsa sekoittuminen. Simpuran ja Partasen luo-

man vastakkainasettelun valossa juomisen motiivit ovat yhtäältä sivistyneet, mutta humalahakuisen juomisen yleisyys viittaa siihen, että kaupunkikulttuurin luominen on edelleen kesken. Asia voidaan nähdä kuitenkin myös toisesta näkökulmasta. Jos emme sitoudu oletuksiin siitä, että humala kuuluu maalaiseen elämänmuotoon, kohtuujuominen heijastaa urbaania elämäntyyliä ja yhteiskunnan modernisoituessa humala vähitellen katoaa, vapautuvat humala ja kohtuujuominen edustamaan monenlaisia käytäntöjä. Tällöin niiden yleisyyden pohjalta ei voida enää päätellä tarkasteltavana olevan kulttuurin "kehitystasoa". Pikemminkin lähtökohdaksi otetaan se, että humala ja kohtuujuominen voivat kulkeutua monenlaisiin elämäntapoihin, ilmentää niissä erilaisia elämäntyyliä ja kehittyä lukuisiin suuntiin. Esimerkiksi viimeaikaiset tutkimukset kertovat, että naisten ja tyttöjen humalajuomisen yleistymisen Suomessa ilmentää myös uudenlaisten ja uudenaikaisten juomistyylien syntymistä, eikä ole vain todiste ikivanhojen miesten tapojen uusiutumisesta ja vahvistumisesta (Simonen & al. 2012; Simonen 2013).

Vaikka juomista perustellaan vain harvoin humalan hakemisena, on joillakin juomisen motiiveilla selkeä yhteys humalaan. Motiivien analyysi niin rituaalinäkökulmasta kuin yksilönäkökulmasta mahdollistaa sen päättelemisen, millaiset juomisen perustelut viittaavat humalaan. Avovastauksia koskeva analyysimme osoittaa, että juomisen motivointi irtiottona arjesta ennustaa 18–52-vuotiaiden keskuudessa vahvimmin humalaa (ks. taulukko 1). Lisäksi nuorten keskuudessa siirtymärituaali on selkeästi yhteydessä humalaan. Kumppanuusrituaali taas assosioituu kaikkien ikäryhmien keskuudessa lievän juopumuksen hakemiseen. Myös yhdeksän kategorian juomismotiivisanastolla on kiinnostava suhde humalaan. Paitsi "humalaan pääsemiseksi", myös motiivit "tunnelmaan pääsemiseksi" ja "join piristykseksi, mielialani kohottamiseksi" ennustavat humalahakuista juomiskertaa. "Rentoutuakseni tai palkitakseni itseäni", "otin alkoholia lääkkeeksi" ja "ei omaa erityistä syytä, kuului tilanteeseen" ovat puolestaan yhteydessä lievään päihtymykseen (ks. taulukko 2). Kun rituaalinäkökulma paljastaa, millaiset sosiaaliset tilanteet ennustavat humalaa, yksilönäkökulma tuo esiin, millaiset yksilölliset orientaatiot ovat yhteydessä humalaan. Koska yhdeksän kategorian juomismotiivisanasto tunnistaa vain yhden erityistilanteen, ruokajuomisen, ja käsittelee mui-

ta tilanteita yleisesti samaan luokkaan kuuluvina, ja koska rituaalinäkökulma työntää yksilölliset tekijät taustalle, ei näiden näkökulmien tuottamaa tietoa voi tulkita yhdeksi yhtenäiseksi kokonaiskuvaksi.

Yksilönäkökulmaa koskeva motiivianalyysimme osoittaa, että korkeammin koulutetut perustelevat juomistaan muita tyyppillisemmin motiiveilla, jotka ilmaisevat kulttuurisen pääoman hallintaa ja yksilöllisyyttä. Siten korkeammin koulutetut esittävät itsensä haastattelutilanteessa toimijoina, jotka orientoituvat juomisessa keskiluokkaisiin arvoihin. Lisäksi vanhemmat ikäryhmät perustelevat juomistaan nuoria aikuisia yleisemmin motiiveilla, jotka liittyvät kulttuurisen pääoman kertymiseen ja alkoholisuhteen yksilöllistymiseen. Näin koulutusaste ja ikä näyttävät eriyttävän suomalaisten juomatapoja (vrt. Purhonen & al. 2014, 404). Toisaalta tämä eriytyminen ei vaikuta viittaavan elämäntapojen vastakkain asettumiseen vaan pikemminkin niiden toisiinsa limittymiseen. Vaikka korkeammin koulutetuille ja vanhemmille ikäryhmille on yleisempää perustella alkoholin käyttöä ruokajuomisena, he toisinaan kuvaavat juomistaan myös motiiveilla, jotka ennustavat humalahakuisuutta. Lisäksi kaikille ikä- ja koulutusryhmille on yhtäläisesti tyyppillistä perustella juomistaan tilanteeseen kuuluvana. Vastaavasti: vaikka vähemmän koulutetuille ja nuorille on yleisempää perustella juomista motiiveilla, jotka liittyvät humalahakuisuuteen, on ruokajuominen heille tavallinen, kolmanneksi yleisin orientaatio juomiseen. Siten kaikissa koulutus- ja ikäryhmissä juomiseen orientoitutaan kaikkiruokaisesti: humala, kohtuujuominen ja ruokajuominen kuuluvat jokaisen ryhmän juomisrepertuaariin, eri preferenssijärjestyksillä.

On kiinnostavaa, että vaikka juomisen motiiveissa on havaittavissa koulutukseen ja ikään liittyviä eroja, on kaikille kuitenkin yhteistä humalanaston välttäminen haastattelutilanteessa. Tämä voi kertoa siitä, että haastattelu mielletään virallisen yhteiskunnan instituutioksi, missä yhteydessä oma juomiskäyttäytyminen esitetään vuorovaikutuksessa tietoon, jota tutkijat ja viranomaiset, valistus ja media kierrättävät ja päivittävät julkisuudessa kansanterveyden nimissä. Näyttää siltä, että haastattelutilanne kutsuu yksilön esittämään itsensä vastuullisena, aikaansa seuraavana toimijana, joka on tietoinen alkoholin terveyshaitoista ja humalan vaaroista. Tässä suhteessa haastattelutilanteella on yhtymäkohtia lääkärin vastaanotto-

tilanteeseen, jossa lääkäri ottaa ensimmäistä kertaa puheeksi potilaan alkoholinkäytön (Raevaara 2003). Myös tällöin oma alkoholinkäyttö esitetään tyyppillisesti ongelmattomana ja sosiaalisesti hyväksyttävänä. Näin ollen yhteiskunnan virallisissa instituutioissa kansalaiset näyttävät rakentavan identiteettiään suhteessa terveysdiskurssiin. Tämä kertoo siitä, että terveystieto ja valistus kykenevät virittämään yksilöitä oman juomisen monitorointiin, tarjoamaan heille subjektin paikkoja ja tulkintapaketteja, joiden varassa omaa juomista voi arvioida etäännytetysti (vrt. Partanen 1981).

Toisaalta juomisen johtaminen usein humalaan viittaa siihen, että haastattelutilanteessa ja juomistilanteessa itseä esitetään samastumalla erilaisiin normeihin ja diskursseihin. Erityisesti sosiaaliset juomistilanteet näyttävät vapauttavan yksilöitä toimintaan, jossa juomista rohkaisevat ja kontrolloivat enemmänkin ryhmä ja sen dynamiikka kuin terveydelliset tekijät (Törrönen & Maunu 2005). Tällöin humala ei välttämättä ole tavoiteltu asia, vaan siihen päädytään ryhmän tilannekohtaisen toiminnan johdattamana. Tätä jännitettä terveysdiskurssin ja ryhmän normatiivisen toiminnan välillä voidaan pitää alkoholipolitiikan ja valistuksen tulevaisuuden haasteena.

Edellä esittelemämme rituaalinäkökulma ja yksilönäkökulma eivät erikseen tai yhdessä pysty vastaamaan tähän haasteeseen. Molemmilla näkökulmilla on omat etunsa, puutteensa ja rajoituksensa. Kun juomisen motiiveja tutkitaan rituaalinäkökulmasta juomisen kulttuurisina perusteluina, saamme tietoa siitä, millaisia sosiaalisia odotuksia mihinkin juomistilanteeseen liittyy ja miten näihin odotuksiin samastuminen ennustaa humalaa. Samalla rituaalinäkökulma tukahduttaa yksilönäkökulmaa eikä anna riittävästi tilaa sen analysoimiselle, miten yksilön motiivit kehittyvät ja muuttuvat tilannekohtaisesti suhteessa siinä esiintyviin muihin elementteihin. Juomisen motiivien analyysi yhdeksän kategorian motiivisanastolla puolestaan tuottaa tietoa siitä, miten yksilöiden koulutustausta, ikä ja sukupuoli ovat yhteydessä juomisen orientaatioihin. Tällainen näkökulma kuitenkin tekee motiivien analyysistä psykologisoivaa, eikä se riittävästi tavoita motiivien yhteyksiä juomistilanteiden erityispiirteisiin ja kulkuun. Kuten analyysimme edellä osoittaa, nämä näkökulmat osittain puhuvat toistensa ohi ja niistä on vaikea yhdistää.

Niinpä ehdotamme, että juomisen motiivien analyysiin tulisi kehittää tilannekohtaista näkö-

kulmaa. Juomisen motiivien tutkiminen tilanteissa rakentuvina ja muuttuvina orientaatioina luo siltaa yksilönäkökulman ja rituaalinäkökulman välille. Motiivien analyysi konkreettisesti yhteydessä tilanteeseen toimintaan mahdollistaa eri motiiviperinteiden tulosten toisiinsa suhteuttamisen ja hyödyntämisen. Tilannekohtaisessa näkökulmassa analyysin kohteeksi nostetaan se, miten motiivit yhdessä yksilöllisten orientaatioiden, ryhmän koostumuksen, tilannekohtaisen toiminnan,

ajoituksen ja tapahtumaympäristön kanssa säätävät juomista. Tällaiselle tiedolle on kysyntää. Se mahdollistaa uudenlaisten ehkäisevän päihdetyön interventioiden kehittämisen suhteessa juomata-poihin ohjenuoralla ”tilanne tekee humalan”. Tällöin interventiota ei kehitetä ja kohdisteta ainoastaan yksilön terveystietoisuuteen, sosiaalisen rituaalin tunnuspiirteisiin tai ryhmän normeihin vaan kaikkiin tilanteissa juomista mahdollistaviin tekijöihin.

Saapunut 15.1.2015
Hyväksytty 6.11.2015

KIRJALLISUUS

- Bourdieu, Pierre: *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1984.
- Boys, Annabel & Marsden, John & Strang, John: Understanding reasons for drug use amongst young people: a functional perspective. *Health Education Research Theory & Practise* 16 (2001): 457–469.
- Cox, W. Miles & Klinger, Eric: A motivational model of alcohol use. *Journal of Abnormal Psychology* 97 (1988): 2, 168–180.
- Demant, Jakob & Törrönen, Jukka: Changing drinking styles in Denmark and Finland. Fragmentation of male and female drinking among young adults. *Substance Use & Misuse* 46 (2011): 1244–1255.
- Goffman, Erving: *Frame analysis. An Essay on the Organization of Experience*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1974.
- Huhtanen, Petri & Raitasalo, Kirsimarja: Miten juomista perustellaan ja säädellään. S. 234–250. Teoksessa Mäkelä, Pia & Mustonen, Heli & Tigerstedt, Christoffer (toim.): *Suomi juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010.
- Kuntsche, Emmanuel & Knibbe, Ronald & Gmel, Gerhard & Engels, Rutger: Why do young people drink? A review of drinking motives. *Clinical Psychology Review* 25 (2005): 841–861.
- Lo, C. C., & Globetti, G.: Gender Differences in Drinking Patterns among Hong Kong Chinese Youth: A Pilot Study. *Substance Use & Misuse* 35 (2000), 1297–1306.
- Mills, C. Wright: Situated Actions and Vocabularies of Motive. *American Sociological Review* 5 (1940), 904–913.
- Mäkelä, Klaus: Kulttuurisen muuntelun yhteiskunnallinen rakenne Suomessa. *Sosiologia* 22 (1985): 4, 247–260.
- Mäkelä, Klaus: Alkoholinkäytön motiivien faktorirakenne: Kulutustutkimuksen ennakkoraportti. Tutkimuslause 39. Helsinki: Alkoholipoliittinen tutkimuslaitos, 1969.
- Mäkelä, Pia & Mustonen, Heli & Tigerstedt, Christoffer (toim.): *Suomi juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010.
- Partanen, Juha: Herooinen juominen, myyttinen humala ja suomalainen viinapää. *Alkoholipoliittikka* 57 (1992): 6, 377–383.
- Partanen, Juha: Alkoholinkäytön perustelut ja säänteleminen. S. 182–205. Teoksessa Simpura, Jussi (toim.): *Suomalaisten juomatavat. Haastattelututkimusten tuloksia vuosilta 1968, 1976 ja 1984*. N:o 34: Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö, 1985.
- Partanen, Juha: Teesejä valituksesta. *Alkoholipoliittikka* 46 (1981): 161–168.
- Purhonen, Semi & Työryhmä (Gronow, Jukka & Heikkilä, Riie & Kahma, Nina & Rahkonen, Keijo & Toikka, Arho): *Suomalainen maku. Kulttuuripääoma, kulutus ja elämäntyylien sosiaalinen eriytyminen*. Helsinki: Gaudemus, 2014.
- Raevaara, Liisa: Potilaan alkoholinkäyttö – ongelmallisen puheenaihe terveyskeskuslääkärin vastaanotolla. *Duodecim* 119 (2003): 313–320.
- Simonen, Jenni & Törrönen, Jukka & Tigerstedt, Christoffer. Juomisen feminiinisydet eri-ikäisten suomalais- ja ruotsalaisnaisten kuvaamina. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (2012): 5, 510–524.
- Simonen, Jenni: Lähentyvätkö naisten ja miesten juomatavat? Kvalitatiivinen tutkimus sukupuolesta ja juomisesta. Tutkimus 113. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2013.
- Simpura, Jussi & Partanen, Juha: juomatavat muuttuvassa yhteiskunnassa. S. 206–218. Teoksessa Simpura, Jussi (toim.): *Suomalaisten juomatavat. Haastattelututkimusten tuloksia vuosilta 1968, 1976 ja 1984*. N:o 34: Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö, 1985.
- Sulkunen, Pekka: *The European New Middle Class. Individuality and Tribalism in Mass Society*. Alder-

shot: Avebury Academic Publishers, 1992.
Törrönen, Jukka: Nuorten aikuisten humalakokemukset. Analyysi juomatapojen dynamiikasta ravintola- ja juomispäiväkirjoissa. Yhteiskuntapolitiikka 70 (2005): 5, 488–506.
Törrönen, Jukka & Maunu, Antti: Kevyet irtiotot ja

raskas sosiaalisuus. Alkoholi nuorten aikuisten ravintolailtaa kuvaavissa kertomuksissa. Yhteiskuntapolitiikka 70 (2005): 3, 266–282.
Törrönen, Jukka & Maunu, Antti: Pihvin pariin punaviini, raju ryypäys risteilyllä. Juomistilanteiden lajityypit ja sukupuolisidonnainen säätely päiväkirjoissa. Yhteiskuntapolitiikka 71 (2006): 5, 499–526.

ENGLISH SUMMARY

Jukka Törrönen & Janne Härkönen: Ritualistic and individualistic motives for drinking and their associations with intoxication in present-day Finland (Juomisen ritualistiset ja yksilölliset motiivit ja niiden yhteys humalaan 2000-luvun Suomessa)

Until the 1960s, over the half of the Finnish population lived in rural areas. With the advance of modernization, earlier research expected to see a gradual turning way from intoxication-oriented drinking habits in the country. Recent studies, however, show that heavy episodic drinking has in fact become more common, among both men and women. At the same time, the motive for drinking is usually other than intoxication. The article provides some answers to this conundrum. It approaches drinking motives from a ritual and an individual perspective by asking how drinking motives are associated with intoxication and how they vary by age, gender and education.

The data were collected as part of the nationally representative Drinking Habit Survey in 2008. They consist of verbal descriptions of the most recent drinking occasion (N=521), estimates of blood alcohol content, and responses to standardized questions of motives (N=8732).

The analysis shows that besides the motive 'to get drunk', the motives of drinking as a 'time-out' rite, 'to get into the mood' and 'to brighten up, to raise my spirits' predict a 'wet' drinking occasion. Overall, Finnish people highlight the drinking motives of sociability, relaxation, meal drinking and situational factors. The more educated tend to orientate to drinking more often with motives that express mastery of cultural capital and individuality. The less educated and the young, for their part, orientate to their drinking more often with motives implying intoxication and external expectations.

In conclusion, whereas the ritual perspective discloses what kinds of situations predict intoxication, the individual perspective reveals what kinds of individualistic orientations are associated with drunkenness. These perspectives partly speak past each other and are difficult to combine. The article proposes that a situational perspective could serve as a bridge between them and enable the incorporation of results from different research traditions.

Keywords: drinking motives, intoxication, ritual perspective, individual perspective, mixed methods, situational perspective.